

CEVRÎ VE NAZM-I NİYÂZ MESNEVİSİ

Suat DONUK*

ÖZ: 17. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde kültürel ve sanatsal alanda zenginliğin devam ettiği son dönemdir. Zenginliğin son bulmaya yüz tuttuğu bu dönemde yetişen sanatçılardan biri İbrahim Cevrî Çelebi'dir. Derviş Cevrî olarak da bilinen şâir, özellikle çok eser kaleme alması ve hattatlığı ile dönemin diğer sanatçılarından ayrılır. Onun yazdığı eserlerden biri de Nazm-ı Niyâz isimli 136 beyitlik mesnevisidir. Şeyh Vefâ hazretlerinin Rûz-nâme'sinin manzum bir şerhi olan bu mesnevinin kayıtlara geçen dört nüshası bulunmaktadır. Bu çalışmada Cevrî'nin Nazm-ı Niyâz isimli mesnevisinin, üç nüshanın karşılaştırılmasıyla elde edilmiş metni verilmiştir. Mesnevinin metni verilmeden önce İbrahim Cevrî'nin hayatı hakkında ek bilgiler sunulmuştur. Mevzu'un tam olarak anlaşılması için söz konusu eserin şekil ve muhteva bakımından tahlili yapılmıştır. Metnin kurulmasında göz önünde bulundurulmuş hususlar maddelenerek Nazm-ı Niyâz mesnevisinin tenkitli metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cevrî İbrahim Çelebi, Nazm-ı Niyâz, Divan Şiiri, 17. Yüzyıl

Cevrî and His Nazm-ı Niyâz Mathnawi

ABSTRACT: The 17th century is the last period of cultural and artistic variety of Ottoman Empire. İbrahim Cevrî Çelebi had been one of the artists in his period where the wealth of the nation had been heading toward the end. The scholar who is known to be known as Dervish Cevrî in some societies diverges from others with respect to his poetry, calligraphy and his wiseness in character. Mesnevi is one of the articles written by him has 136 couplets. There are two copies of Rûz-nâme which is written by Şeyh Vefâ as a poetic Mesnevi, is detected in Turkish libraries. In this study two articles have been given which occurs by comparing two different copies of Nazm-ı Niyâz Mesnevi belongs to Cevrî. It has been given some additional information about İbrahim

* Celal Bayar Üni. Sosyal Bilimler Ens. doktora öğr., suatdonuk@hotmail.com

Cevrî's life before the presentation of the article of Mesnevi. The style and the content of the article has been analysed in order to have perfect understading. The criticised form of the Nazm-ı Niyâz Mesnevi has been given by arranging the very important points that build the article.

Key Words: Cevrî İbrahim Çelebi, Nazm-ı Niyâz, Poem of Divan, 17th century

GİRİŞ

Hayatın ve insanlığın standart özelliklerinden biri tüm insanların şahsi yetenekleri, kişisel kapasiteleri, zihin güçleri, çalışma şevk ve yöntemlerinin birbirinden farklı olmasıdır. Bu kuralın gereği olarak bir sahada en iyiler olarak kabul gören şahsiyetlerin ardından iyiler diyebileceğimiz kişiler sıralanır. Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda duraklamaya başladığı, kültür ve sanatta ise hızının henüz kesilmediği 17. Yüzyılda Osmanlı sahası Türk edebiyatı Nef'î, Nâbî, Şeyhülislâm Yahyâ gibi birinci sınıf sanatçılar yetiştirmiştir. Kalite bakımından bir sıralama yapılırsa dönemlerinin “en iyileri” olarak görülen bu sanatçılardan sonra Fehîm-i Kadîm, Sabrî, İsmetî, Vecdî, Sâbit gibi “iyi” sanatçılar gelir. İşte 17. Asrın söz konusu bu “iyi” diyebileceğimiz sanatçılarından biri Cevrî İbrâhim Çelebi'dir.

Döneminin en çok eser kaleme alan sanatçılarından biri olan Cevrî'nin şiirlerinin toplandığı Divan'dan başka Hall-i Tahkîkât, Aynü'l-fuyûz, Hilve-i Çihâr Yâr-ı Güzîn, Selîm-nâme, Melheme, Nazm-ı Niyâz isimli eserleri vardır. Ayrıca bazı kaynakların ona ait olduğunu iddia ettiği ancak Cevrî'nin kaleminden çıktığı ispat edilemeyen Mu'ammâ Risâlesi, Müfredât-ı Tıp Manzûmesi, Cevrî Tarihi, Terceme-i Ahvâl-i Hâce Hâfız-ı Şirâzî, Terceme-i Pend-i Attâr ve Terceme-i Şeh-nâme-i Firdevsî-i Tûsî gibi eserler vardır (Şentürk-Kartal 2011: 442-443).

Divan edebiyatı kültür dünyasında bir şiir meraklısının şairlik payesine yükselmesi için atması gereken önemli adımlardan biri şiirlerinin toplandığı mürettep bir divan tertip etmesidir. Bu haliyle bir şairin vitrini divanıdır. Cevrî'nin sanatının vitrini olan divanında 81 kaside, 5 terkîb-i bend, 2 tercî-i bend, 271 gazel, 5 matlâ, 121 tarih, 3 rubaî, 7 tahmis, 8 tesdis, 3 kısa Farsça mesnevi, 2 Farsça tarih, 37 Farsça rubâî vardır. Cevrî Divanı tenkitli metin şeklinde Hüseyin Ayan tarafından 1981 yılında yayınlanmıştır. Ayan'ın bu çalışmasında, şura ve hattat tezkireleri, tarih metinleri, edebiyat tarihleri ve Cevrî'ye ait diğer eserlerde parça parça ve birbirinin tekrarı halde bulunan biyografik bilgiler toplanmış, divandan elde edilen bilgiler katılarak sistemli bir

şekilde tespit ve sonuçlara ulaşılmıştır. Eser bu yönüyle Cevrî ile ilgili en derli toplu bilgiler içeren kaynaktır, diyebiliriz.

Hall-i Tahkîkât ve Aynü'l-fuyûz isimli eserler Fâik Reşâd'ın deyimiyle Cevrî'nin "te'lîf-i behîni" yani en seçkin eserleridir (Fâik Reşâd 1311: 87). Bunlardan Hall-i Tahkîkât Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî-i Şerîf'inin seçme kırk beytinin tercümesi ve beşer beyit eklenmesi biçiminde tertip edilmiş bir eserdir. Aynü'l-fuyûz ise Yûsuf Sîneçâk'ın Cezîre-i Mesnevî isimli kitabından, aynı yöntemle düzenlenmiş bir eserdir. Bu iki eser birlikte İstanbul'da Hicri 1269 yılında basılmıştır. Ayrıca yüksek lisans çalışması olarak Aynü'l-fuyûz'un tenkitli metni oluşturulmuştur (Hidayetoğlu 1986).

Cevrî'nin önemli eserlerinden biri Hilye-i Çihâr Yâr-ı Güzîn isimli dört büyük halifenin hilyelerinin anlatıldığı 145 beyitlik kısa bir mesnevidir. Bu eser cumhuriyet öncesinde üç defa basılmıştır. Aynı eser Sadık Erdem tarafından 1980 yılında bitirme tezi olarak hazırlanmış, Abdulkadir Erkal ise 1999'da bunu "Türk edebiyatında hilye" bağlamı ile incelemiştir. Bu konuda kaleme alınan son çalışma ise Adem Ceyhan'ın "Dört Seçkin Dost'un Portresi" Cevrî İbrâhim Çelebi'nin Hilye-i Çihâr-Yâr-i Güzîn'i" isimli makalesidir.

Selim-nâme, Şükrî-i Bitlisî'nin kaleme aldığı aynı isimli eseri Cevrî'nin dil içi çeviri yöntemiyle yeniden yazdığı -Sadettin Nüzhet Ergun'a göre- ilk vücuda getirdiği mesnevidir. Cevrî mukaddime bölümünde Şükrî'nin mesnevisinin şiir kalıbında ruh olmadığını, okuyucuya zevk vermediğini, gönüller açmadığını, sözlerinin gevşek olduğunu ifade eder. Bu yüzden kendisinin bu eseri tekrar yazdığını belirtir. Cevrî'nin Selîm-name'sinin bilinen tek nüshası Millet Kütüphanesi Ali Emîrî bölümünde 1310 numarada kayıtlıdır.

Cevrî'nin başka bir yazarın yapıtını yeniden meydana getirmek yöntemiyle tertip ettiği diğer bir eseri Melheme isimli mesnevidir. Birtakım tabiat olaylarından hareketle gelecekte meydana çıkabilecek gelişmelerin tahminini içeren mesnevide şair, Yazıcı Selahaddin'in Şemsiyye isimli eserini bazı değişikliklerle yeniden yazmıştır. İki eser mukayese edildiğinde Cevrî'ye ait olanın Arapça-Farsça kelimelerle dolu olduğu, Türkçe başlıkların Farsçalaştırıldığı, yalın ifadelerin ağırlaştırıldığı, halkın tarımda işine yarayan bilgilerin çıkarıldığı görülmektedir (Ayan 1981: 26). Cevrî İbrâhim Çelebi'nin en çok rağbet gören eserlerinden biri olan Melheme Arap harfleriyle üç kere

basılmıştır.¹ Sözü geçen eser, 2000 yılında Yasemin Akkuş tarafından yüksek lisans konusu olarak çalışılmıştır. Melheme'nin sağlam bir metni Şeref Boyraz'ın "Türk Halkbiliminin Yazılı Kaynakları Olarak Melhemeler" isimli doktora çalışmasında yer almaktadır.

Nazm-ı Niyâz isimli eser Cevrî'nin hacimsiz diyebileceğimiz başka bir mesnevisidir. Varlığından ilk olarak Sadettin Nüzhet Ergun'un söz ettiği bu eser kaynaklarda "Arabî on iki ayın özelliklerinden bahsetmektedir." şeklinde tanımlanmaktadır. Eserle ilgili olarak kaynaklarda, bilinen tek nüshasının İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 714 numarada bulunduğu ve bu nüshanın özensiz bir el yazısıyla, mensur bir esermiş gibi istinsah edildiği bilgileri mükerreren verilmektedir (Ayan 1981: 27; Şentürk-Kartal 2011: 464).

Bu makalede amacımız henüz üzerinde geniş bir çalışma yapılmamış olan Cevrî İbrahim Çelebi'nin Nazm-ı Niyâz isimli mesnevisinin yukarıda tek olduğu belirtilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki nüshasının ve tarafımızdan tespit edilen diğer iki nüshanın² mukayesesiyle kurulan tenkitli metnini bilim âlemine sunmaktır. Metnin tenkitli neşrini sunmadan önce Cevrî Çelebi'nin Hüseyin Ayan tarafından ortaya konan biyografisine bir iki maddelik ekleme yapacak, Nazm-ı Niyâz'ı şekil ve muhtevası bakımından tahlil etmeye çalışacağız. Metnin anlaşılmasına katkısı olabilir düşüncesi ile metnin tesisinde dikkat ettiğimiz hususları sıralayacağız.

CEVRÎ İBRAHİM ÇELEBİ'NİN BİYOGRAFİSİNE EK

Hüseyin Ayan tarafından yayınlanan "Cevrî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni" isimli kitapta, kaynaklarda yer alan Cevrî ile ilgili hemen hemen tüm bilgiler bir araya getirilmiştir. Bunları özetleyecek olursak, Cevrî İstanbulludur. Hicri 1065/ Miladi 1654'te vefat etmiştir. Beşiktaş, Galata ve Yenikapı Mevlevihâneleri'ne devamlı

¹ Bu baskıların künyeleri şu şekildedir: Cevrî, *Melheme-i Cevrî*, Tab'hane-i Âmire Litoğrafya Destgâhı, İstanbul 1272; İbrahim Çelebi Cevrî, *Melheme-i Manzûme-i Cevrî*, Mustafa Efendi Basmahanesi, İstanbul 1294; İbrahim Çelebi Cevrî, *Melheme-i Cevrî*, İstanbul 1324.

² Nazm-ı Niyâz mesnevisinin şimdiye kadar tespit edilen nüshaları şunlardır: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi no: TY 714; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi no: 21 HK 1538/20; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı no: K.746/4; Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları no: M Edebi Türkî 156. Mesnevinin tenkitli metni Türkiye kütüphanelerinde bulunan üç nüshanın mukayesesiyle tesis edilmiştir. Makale boyunca İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 714 numarada kayıtlı nüsha (İÜ), Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi 15382/20 numarada kayıtlı nüsha (D), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı K 746/4 numarada kayıtlı nüsha (İBB) şeklinde kısaltmaya tabi tutulmuştur.

surette gidip gelmesinden, İsmail Rüsûhî Ankaravî ve Sarı Abdullah Efendi'nin sohbetlerine katılmasından kendisinin Mevlevî olduğu söylenebilir. Onun Mevlevî olduğunun işaretlerinden biri de meşhur Mevlevîlerin hal tercemelerini içeren Esrâr Dede'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîye ve Sakıp Mustafa Dede'nin Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân isimli eserlerinde kendisinden söz edilmesidir.

Cevrî'nin çok başarılı bir hattat olduğu konusunda tüm kaynaklar hemfikirdir. Hat sanatını Abdî isimli bir Mevlevî hattattan öğrenmiştir. Hat çeşitlerinden özellikle talik ve talik kırmasını çok iyi yazarmış. Onun istinsah ettiği kitaplar ayrı bir kıymet kazanıyor, bu sanatsal yeteneği sayesinde geçimini sağlıyormuş. Fâik Reşad'a göre istinsah ettiği eserlerin haddi hesabı yoktur. Sarı Abdullah Efendi'nin Füsûsu'l-hikem Şerhi'ni, Kınalı-zâde Ali Efendi'nin Ahlâk-ı Alâ'î'sini, Mollâ Câmî'nin Nefehatü'l-üns'ünü, Firdevsî-i Tûsî'nin Şeh-nâme'sini, Gelibolulu Âlî'nin Kühü'l-ahbâr'ını, Vassâf Tarihi'ni defalarca, Mevlânâ'nın Mesnevî'sini ise yirmi iki kez istinsah etmiştir (Fâik Reşad 1311: 78). Esrâr Dede ise Mesnevî-i Şerîf'ten günde bin beyit istinsah ettiğini söylemektedir (Genç 2000: 112). Habîb ise Hatt u Hattâtân isimli eserde Cevrî'nin 18 adet Mesnevî yazdığını ifade eder (Habîb 1306: 235). Fakat bize göre kaynaklardaki bu bilgiye ihtiyatla yaklaşmak doğru olacaktır. Nitekim Cevrî Divanı'nda kasidelerin olduğu bölümün sonunda mesnevî nazım şekliyle yazılmış üç Farsça şiir bulunmaktadır (Ayan 1981: 157-159). Bunlardan قلم خطای برای³ başlıklı, 5 beyitlik şiirde kitap okurlarına seslenilerek bir kitapta yazım yanlışı olabileceği, yazarın bir beşer olduğu ve hataların hoş görülmesi gerektiği belirtiliyor. Bu şiirden hemen önce gelen اند نوشته بمثنوی ایباتی بعض⁴ başlığına sahip şiirde Cevrî, Mesnevî-i Şerîf'te, feyzini Mesnevî'den almayan bazı beyitlerin olduğunu, bunları ya Sultan Veled'in, ya Ahmed-i Eflâkî'nin ya da başkalarının yazdığını söyler. “Bu beyitler derin anlamları izah etmek ve şüpheleri kaldırmak için ilhak edilmişlerdir; böyle bir nüsha görülürse anlama bakılmalı, düşünerek okunmalı çünkü önemli olan anlamdır.” diye eklemeye bulunur. Farsça mesnevîlerin ilki ise مثنوی در رسم و طرح بیان در⁵ başlığını taşımaktadır. Konuyla alakalı önemli ifadeler taşıdığı için burada tüm şiire yer vereceğiz.

عجب رسم درین چارم دفتر
طلب کن اول جلد درکنار⁶

³ Kalem hatası hakkında

⁴ Mesnevî'ye yazılmış bazı beyitler hakkında

⁵ Mesnevî'yi oluşturma yöntemi hakkında

⁶ Bu şaşılacak yazıyla yazılmış dördüncü kitabı ilk cildin kenarında ara.

ین زانکه بیمثال بدیع طرح ا
7 خیال در لوح غیب از یافتم

خاص اسلوب بدین را مجلد شش
8 خواص مقبول کشت کردم ثبت

ن ثالث و ثانی و اول در میا
9 عیان ربطش شود تا نوشته شد

شمار کن بسادس خامس و رابع
10 کنار اندر بجو را دفتر سه این

ار هفت مینوشتم را مثنویب
11 اختیار شد دکر طرزی یکی هر

دلنشین و خوب و مطبوع هر یکی
12 و کزین مقبول و طرح خوش یکی هر

زیورست پر نسخه هفتم که این
13 نازکترست همه زان رسمش و طرح

ما قسمت شد که خط شکسته این
14 بها و زیب و رغبت و قدر یافت

کتاب صد رسائل صد نوشتم می
15 حساب بی سود مایه زین یافتم

İçerdiği ifadelerden, istinsah ettiği yedinci Mesnevî-i Şerîf'ten sonra tebrik maksadıyla kaleme aldığı anlaşılan bu şiir, Cevrî'nin biyografisinin en önemli paragraflarından biri olan hattatlığı ile ilgili

⁷ Öyle ki bu güzel, eşsiz tarzı bilinmezlikten, hayal sayfasından elde ettim.

⁸ Bu özel yöntemle altı cilt (kitap) yazdım. Üstün kişilerin kabulünü gördü.

⁹ Birinci, ikinci, üçüncüsü ortada yazıldı ki bağlantıları belli olsun.

¹⁰ Dört, beş, altıncısını say. Bu üç kitabı (sayfaların) kenarında ara.

¹¹ Mesnevî'yi yedi defa yazdım. Her defasında farklı bir yöntem seçtim.

¹² Her biri enfes, güzel ve gönülde yer eden; her biri hoş tarzda, kabul gören ve seçkin (idi.)

¹³ Bu yedinci nüsha çok süslüdür. Oluşturulma yöntemi hepsinden daha zariftir.

¹⁴ Bize nasip olan bu talik kırmayı (yazı çeşidi) kıymet, rağbet ve değer kazandı.

¹⁵ (Şimdiye kadar) yüz risale (kitapçık), yüz kitap yazdım. Sayısız derecede faydasını elde ettim.

bilgiler bulundurması açısından önem taşımaktadır. Bu önemli şiirin muhtevasını şöyle özetleyebiliriz: Cevrî, bir Mesnevî-i Şerîf istinsah ediyor. Bu onun yedinci defa Mesnevî'yi çoğaltmasıdır. Her Mesnevî-i Şerîf yazışında farklı bir yöntem kullanıyor. Bu sefer kitabı oluştururken birinci, ikinci ve üçüncü ciltleri ortaya; dördüncü, beşinci ve altıncı ciltleri ise sayfaların kenarına yazıyor. Hat çeşitlerinden talik kırmasını kullanıyor. Kendisine has bu yazı stili çok beğeniliyor. Nüshayı süslü ve zarif hale getiriyor. Bu haliyle yedinci Mesnevî-i Şerîf'i en beğenilen kitabı oluyor. Şiirin son beytinde Cevrî, kaynakların bildirdiği "çok kitap yazıp, hattatlıktan iyi para kazandığı" bilgisini teyit ediyor.

Bu şiirin ışığında diyebiliriz ki en iddialı Mesnevî-i Şerîf nüshası yedinci yazışına denk gelen Cevrî'nin çoğu kaynakta yer aldığı gibi Mesnevî'yi 22 defa istinsah ettiği bilgisinin mübalağa içerdiği görünmektedir. Aynı minval üzere, Esrâr Dede'nin "Cevrî günde bin beyit istinsah ederdi." bilgisine de ihtiyatla yaklaşmamız gerektiği sonucuna ulaşabiliriz.

Hüseyin Ayan Cevrî'nin biyografisini hazırlarken şairin hakkında bilgi bulunabilecek pek çok kaynaktan istifade etmiş görünmektedir. Elde ettiği geniş bilgi adı geçen eserinde mevcuttur. Bununla beraber döneminin encümen-i maârif azası olan Habîb'in Hat ve Hattâtân isimli eserinde bulunan Cevrî ile ilgili kısa bilgiye yer verilmemiştir. Habîb, diğer kaynakların da bildirdiği gibi Cevrî'nin Derviş Abdi isimli birinden hat sanatını öğrendiğini, talik kırmasında eşinin olmadığını, pek çok kitapçık ve kitap yazdığını belirtir. Diğer kaynaklar Mesnevî'yi 22 defa istinsah ettiğini iddia ederken, Habîb onun bu işi 18 defa yaptığını söyler. Bu muhtasar bilgilerden sonra Habîb, Cevrî'nin hat ve hattatlık ile ilgili görüşlerini sunduğu, Hüseyin Ayan'ın neşrettiği Divan'da yer almayan şu kıt'asını verir:

Ey kitâbet zahmetinden bî-haber nâkıs-hîred
Bilmiş ol mahz-ı meşakkatdür kalemle hüsn-i hat

Sehvile gafletle esnâ-yı kitâbetde eger
Sâkıt olsa ba'zı elfâz u hurûfıla nukat

Harf atup kondurma nokta kâtibe yanlış diyü
Belki makbûlı degüldür ehl-i tab'un bu nemat

Yanlış oldur kim kusûr-ı fehm ile kâtib yaza
Acz-ı istihrâcdan her lafz-ı terkîbî galat

Kim dimiş zîrâ kitâbet ehlinin mâhirleri

Nokta ve harfin sükûtuyla kitâb olmaz sakat (Habîb 1305: 235-236)

Fâik Reşâd, Eslâf isimli eserinde çeşitli kaynaklardan derlediği bilgilerle Cevrî hakkında önemli ve değerli bilgiler sunar. Eslâf'ta Cevrî'nin ruhsal portresinden izler taşıyan bir anekdot anlatılır. Bu kısa hatıraya göre Cevrî Beşiktaş, Galata ve Yenikapı Mevlevihanelerine devamlı şekilde gider gelirdi. Bir gün olsun bağlantısını kesmezdi. Cevrî çok vesveseli bir karaktere sahipti. Bu yüzden kayığa binmekten çok korkardı. Hatta Galata ve Beşiktaş tekkelerine gideceği zaman bir gün öncesinden yola çıkardı. Arkadaşlarıyla buluştuğunda karadan Eyüp'e, oradan Kâğıthane'ye oradan da tekkelere yayan olarak ulaşırdı. Ata da binemezdi. Birlikte olduklarında dostları da onun hatırı için ata binmezdi (Fâik Reşâd 1311: 79). Cevrî'nin kayığa, ata binemeyecek kadar aşırı hassasiyetini ortaya koyan Fâik Reşâd, onun gönlünü almak istercesine "جاهل خطاط كل" ¹⁶ sözünün aksine Cevrî bilgili, erdemli, zarif, yüce gönüllü bir sanatçıydı." diyerek değerlendirmesini neticeye ulaştırıyor.

NAZM-I NİYAZ MESNEVİSİ

Şekil Unsurları

Tarihi eser niteliği taşıyan bir kitabın yazarının yanlış tespit edilmesi edebiyat tarihi biliminde ender de olsa görülen bir durumdur. Bilim ve tekniğin gelişmediği çağlardan kalmaları, çoğaltıcıların yanlışları, kütüphane kaydı tutanların hataları, ortak mahlas kullanımı gibi nedenlerle bu kitaplar yanlış kişilere mal edilebiliyor. En temel özelliği doğruluk olması gereken bilimsel bir çalışmada bir eserin kime ait olduğunun doğru tespiti oldukça önemlidir. Bu bağlamda Nazm-ı Niyâz mesnevisinin İbrahim Cevrî Çelebi'ye aidiyeti konusunda ciddi bir şüphenin bulunmadığını ifade edebiliriz. Eserin Cevrî tarafından yazıldığı konusunda kaynakların hemfikir olması, diğer bir eseri olan Melheme'de Nazm-ı Niyâz ile aşağı yukarı aynı konunun işlenmesi ve tarih söylemekte büyük bir ustalığa sahip olan Cevrî'nin Hall-i Tahkîkât ve Aynü'l-fuyûz mesnevilerinde yaptığı gibi, Nazm-ı Niyâz'da da eserin isminin ebced hesabıyla yazılış tarihini vermesi bizi böyle düşünmeye sevk etmektedir.

Eldeki nüshalardan birinde Ahkâm-ı Hükemâ-yı Manzûme başlığıyla yazılmış olan Nazm-ı Niyâz isimli mesnevi, aruzun fâilâtün/fâilâtün/ fâilün kalıbı ile kaleme alınmıştır. Müellifin bu eserde aruz

¹⁶ Bütün hattatlar cahildir.

veznini başarıyla kullandığını söylemek mümkün değildir. Nitekim 40, 45, 63, 84, 126 ve 130. beyitlerde vezin kusurludur. Bazı beyitlerdeki vezin kusurunun nedeni müstensih kaynaklı hatalar olabilir ama tek bir beyitte bile veznin kusurlu olması nazım tekniği açısından sorun teşkil eder. Üstelik mesnevinin hemen hemen tüm beyitlerinde vezin ancak imaleler yardımıyla oturmaktadır. İmale yapılan yerlerde genelde Türkçe kelimelerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Buradan hareketle şairin –en azından bu eserde- Türkçeyi aruza uygulamada yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

Kayıtlara geçen Nazm-ı Niyâz nüshalarından İstanbul Üniversitesi nüshası 134, Diyarbakır nüshası 128, İstanbul Büyükşehir Belediyesi nüshası ise 136 beyitten oluşmaktadır. Tesis edilen tenkitli metin ile Nazm-ı Niyâz mesnevisinin toplamda 136 beyit olduğu ortaya çıkmaktadır. İstanbul Üniversitesi nüshasında -nesir şeklinde istinsah edildiği için olmalıdır ki- 131. beytin birinci mısrası eksik yazılmıştır.

Münâcaat ve na't bölümlerini hâvî iki beyit ile başlayan mesnevinin asıl bölümünde yılın on iki ayının isimleriyle açılmış on iki bâb bulunmaktadır. Söz konusu bu bâbların beyit sayıları eşit değildir. Mart ayı yirmi bir beyit ile mesnevinin en çok beyit ihtiva eden bâbı durumundadır. Mart ayını on dört beyit ile Kânûn-ı Sâni takip etmektedir. Dokuz beyit içeren Temmuz ayı dışındaki diğer bölümler onar beyitten oluşmaktadır. On iki bölümden dokuzunda beyit sayılarının eşit olması şairin beyit sayıları eşit bölümlerle eserini tertip etmeyi tasarladığı fakat bunu tam olarak uygulamaya koymadığı düşüncesini akla getirmektedir.

Mesnevi nazım şeklinin klasik kafiye örgüsü olan aa, bb, cc... şeklinde kafiyelenmiş eserde şairin en çok yarım ve tam kafiye kullandığı görülmektedir. Mesnevide 32 beyitte yarım, 30 beyitte ise tam kafiye kullanılmıştır. Kafiye bulunmadığı 28 beyitte sadece redif kullanılmıştır ki bunun nazım tekniği açısından kusur olduğunu söylemek mümkündür. Bazı beyitlerde şairin beraber kullanıldığında kafiye oluşturabilecek ek ve kelimeleri seçerken zorlama yaptığı dikkat çekmektedir. Aşağıda vereceğimiz beyitlerde ancak zorlama bir yorum ile kafiye bulunduğu söylenebilir:

Āb-ı rahmetdür yağan yağmur şuyı
Virür insāna hayāt eyler kavī

Zübdesinden al ta'ām besle özi
Kalye ve şikār eti oğlağ kızı

Geldün ise Teşrîn-evvel ayına

Orta güzün hükmine girdün yine

Nazm-ı Niyâz mesnevisinde kafiye ile ilgili dikkat çeken başka bir husus şairin aynı kelimeleri birden çok beyitte kafiye oluşturmaları için beraber kullanmasıdır. Örneğin gıdâ ve hatâ kelimelerini 20, 41, 49 ve 81. beyitlerin kafiyesi olarak kullanmıştır. Suyı ile kavî 26, 42, 48 ve 99. beyitlerin kafiyesini oluşturan kelimelerdir. Bunlar gibi birkaç kelimeye daha müşterek kafiye unsuru olarak yer verilmiştir. Bu durum şairin kafiye bulmada zorlandığı izlenimi vermektedir.

Nazm-ı Niyâz'ın nazım şekli mesnevidir. Ancak eser tüm yönleriyle klasik bir mesnevidir demek mümkün değildir. Bunun nedenlerinden biri mesnevide bir olayın, bir durumun tahkiye edilmesi söz konusu iken Nazm-ı Niyâz'da öğretici bilgiler bulunup herhangi bir hikayenin, bir olayın olmamasıdır. Diğer neden ise Nazm-ı Niyâz'da klasik bir mesnevide bulunan bölümlerin bulunmamasıdır. Geleneksel mesnevi dibâce, tevhîd, münâcaat, na't, medh-i çihâr-yâr-ı güzîn, medhiye, sebab-i telif, âgâz-ı dâstân ve hatime gibi bölümlerden oluşur (Dilçin 1997: 168-173). Nazm-ı Niyâz'da ise -elimizde bulunan nüshalar itibarıyla- ilk iki beytin kısmen de olsa münâcaat ve na't özellikleri taşıdığını söyleyebiliriz. Üçüncü beyitten itibaren ise mesnevinin esas konusuna geçilmektedir. Bir bakıma dibâce, tevhîd, medh-i çihâr-yâr-ı güzîn, medhiye bölümleri atlanarak âgâz-ı dâstân bölümüne varılmıştır. Âgâz-ı dâstân başladıktan 20 beyit sonra;

Nazm getürdüm bunı Rûz-nâmeden
Hıfz âsân ola bu manzûmeden

Bilmeyen aḥvâlini Rûz-nâmenüñ
Şübhesini def' ider bu nazm anuñ

Her ḥuşuşuñ hükmini kıldum beyân
İstifâde eylesün pîr ü cüvân

beyitleriyle sebab-i telif anlatılmış, akabinde esas konu sunulmaya devam edilmiştir. Bu noktadan son iki beyte kadar mesnevinin ana konusu işlenmiştir. Sondan ikinci sırada bulunan,

Bilmek istersen eger Rûz-nâmeyi
Okıyup hıfz eyle bu manzûmeyi

beyti ile bir kez daha sebab-i telif verilmiş, son beyit olan

Gel yiter Cevrî sözüñ itme dırâz
Tesmiye eyle buña Nazm-ı Niyâz

ile mesnevinin ismi ve bu ismin ebced hesabı sayesinde yazılış tarihi sunulurak sonlandırılmıştır.

Muhteva Unsurları

Hüseyin Ayan'ın neşrettiği Cevrî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni isimli eser ve ondan istifade eden diğer kaynaklarda Nazm-ı Niyâz mesnevisi, “On iki ayın özelliklerinden söz etmektedir.” şeklinde tanımlanır. Ancak söz konusu eserin muhtevasına baktığımızda bu sıfatlandırmanın doğru olmadığı görülmektedir. Mesnevîde geçen bazı beyitlerden anlaşıldığına göre Nazm-ı Niyâz, Şeyh Vefâ olarak tanınan ünlü astronomi bilgini Mustafa bin Ahmed'in (Ö. h. 896 / m.1491) yıldızlar, gökyüzü ve vakitler konusunda kaleme aldığı Rûz-nâme isimli eserinin manzum şerhidir.

Nazm getürdüm bunı Rûz-nâmeden
Hıfz âsân ola bu manzûmeden

Bilmeyen aḥvâlini Rûz-nâmenüñ
Şübhesini def' ider bu nazm anuñ

Bilmek istersen eger Rûz-nâmeyi
Okıyup hıfz eyle bu manzûmeyi

beyitlerinde Cevrî, açık bir şekilde mesnevisini Rûz-nâme'yi şiire dönüştürerek oluşturduğunu, böylelikle metni ezberlemenin kolay hale geldiğini söylüyor. Rûz-nâme'de anlatılanları anlamayanların Nazm-ı Niyâz'ı okuyarak şüphelerini defedeceğini belirtiyor. Rûz-nâme'yi öğrenmek isteyenlerin kendisinin mesnevisini okuyup ezberlemesi gerektiğini ekliyor.

Çeşitli kütüphanelerde 46 nüshası bulunan Rûz-nâme-i Şeyh Vefâ, yıldızlara göre vakitlerin ayarlanması, yıldızların insanlar üzerindeki etkisi ve göksel olayların yeryüzüne yansımalarına dayalı tahminleri içermektedir. (Atasoy 2010: 159) Michigan Üniversitesi Kütüphanesi Isl. Ms. 871 numarada kayıtlı, 1744-45 istinsah tarihli bir Rûz-nâme-i Şeyh Vefâ nüshasına baktığımızda ikinci sayfada¹⁷ daire şeklinde bir cetvel ve bu cetvelin yukarısında bir açıklama olduğu görülmektedir. (bkz. Cetvel 1.) Açıklamada cetveldeki siyah renkli rakamların hicri seneler olduğu, onların altındaki kırmızı renkli rakamların rûmî aylar olduğu, cetvelin sonunda merkeze yakın cetvelde yazılan harflerin yılın ilk gününü

¹⁷ Söz konusu nüshada varak değil sayfa numaraları verilmiştir.

gösterdiği söylenmektedir. Nitekim ilerleyen bölümlerde değineceğimiz gibi bu eser kısmen “melheme” özellikleri göstermektedir ve melhemelerde yılın ilk günü anlatımların esasını oluşturur. (Boyras 2000: 118) Açıklama bu minval üzere devam ederek cetvelin bir nevi kullanım kılavuzu verilmektedir.

Üçüncü sayfa eserin başlığı olan “Rûz-nâme-i Hazret-i Şeyh Vefâ” ile başlamaktadır. Başlığın altında kısa bir açıklama bulunmaktadır. Bu açıklamada, nasıl bulunacağı ikinci sayfada anlatılan yılın ilk günü harfinin tespit edilememesi durumunda ne yapılacağı söylenmektedir. Bu kısmın altında “Dâire-i Sâlhâ” ve “Dâire-i Nev-rûz-ı Sultânî” olmak üzere iki dairesel cetvel daha yer almaktadır. Üstteki cetvelin yan tarafında “Şerh-i Dâire-i Sâlhâ” (Yılların dairesinin açıklaması) başlığı ve bu cetvelden istifade etme bilgisi yer almaktadır. (bkz. Cetvel 2) Altta bulunan cetvelin yan tarafında ise “Şerh-i Dâire-i Nev-rûz-ı Sultânî” (Sultânî nevrüz dairesinin açıklaması) başlıklı, söz konusu cetveli kullanma bilgisi verilmiştir. (bkz. Cetvel 3)

Ayların tanıtımı 4. sayfadan itibaren başlamaktadır. Bu sayfanın başında kısa bir açıklama, hemen altında “Mâh-ı Âzer ya’ni Mart Evvel-i Bahâr be-Kavl-i Yunâniyân” başlığı ile verilmiş bir çizelge bulunmaktadır. Açıklamada Mart ayında yeryüzünün bayındır olduğu, bedende balgamın yerine kanın arttığı, kan aldırmanın, burnu temizlemenin, kusmanın, gargara ve cinsel ilişkinin faydalı olduğu söylenmektedir. Bu ayda yumuşak etlerin, yarım pişirilmiş yumurtaların yenilmesi önerilmekte; soğan, sarımsak ve sert etlerin yenilmemesi tavsiye edilmektedir. Çizelgede ise Rûmî aylar, hafta cetveli, burç cetveli, saat cetveli (Hangi gün kaç saat gündüz, kaç saat gece çeker.), Arabî aylar ve sâl cetveli başlıkları altında bir aylık takvim bilgileri içermektedir. Burada günlerin yan tarafına “fırtına”, “âhir-i hamsîn (ellilerin sona ermesi)”, “âhir-i berdü’l-acûz (kocakarı soğuklarının sona ermesi)”, “feryâd-ı andelîb (bülbüllerin ötme zamanı)”, “ibtidâ-yı sefer-i deryâ (deniz yolculuklarının başlama zamanı)”, “Ef’î (yılan) ininden çıkar.”, “âmeden-i piristû (kırlangıçların gelmesi)” gibi coğrafik-meteorolojik bilgiler yazılmıştır. Bazen “Hıyar ekmek zamanıdır.”, “Kiraz aşlamak zamanıdır.” gibi tarımsal bilgiler ile “Turanlar Rûm’a gelür. (Türklerin Anadolu’ya geldiği gün)” gibi tarihi bilgiler de yazar tarafından verilmiştir. Hatta “beşâret-i ‘amel-i yevm (Günlük işlerin duyurusu)” gibi halkın asırlara yayılmış tecrübelerine dayalı bilgiler verilmiştir. (bkz. Cetvel 4)

Şeyh Vefâ’nın Rûz-nâme’si, yılın diğer aylarının -özetini verdiğimiz Mart ayı bölümünde olduğu gibi- takvim cetveli ve coğrafik,

meteorolojik, tarihi, tıbbi ve tarımsal bilgilerinin verilmesi şeklinde tertip edilmiştir.

İbrahim Cevrî Nazm-ı Niyâz isimli eserinde Şeyh Vefâ'nın Rûz-nâme'de aylar hakkında yaptığı açıklamaları ve çizdiği cetvellerde günlerin yanına yazdığı bilgileri nazma çevirmiştir. Bu durumu Şeyh Vefâ'nın Mart hakkındaki bilgileri ile Cevrî'nin bu ay hakkındaki beyitlerini karşılaştırarak şöyle ortaya koyabiliriz:

Rûz-nâme'de mart ayı kısmı “Mâh-ı Âzer ya'ni Mart, Evvel Bahâr be-Kavl-i Yunâniyân” başlığı ile başlar. Cevrî de münâcât ve na't bölümünden sonra mesnevisinin esas bölümünü,

Geldi âzer hamduli'llâh ya'nî Mart
'Âleme virdi Hudâ tekrâr hayât

beyti ile başlatır. Şeyh Vefâ hazretleri mart ayının 4. günü için “âhir-i berdü'l-acûz” notunu düşmüştür. Cevrî Çelebi bunu,

Âhirü'l-berdü'l-'acûz dur dağı gün
Tükenür kış âteşi kalkar o gün

biçiminde nazma dökmüştür. Mart cetvelinde Şeyh, 10. günde âhir-i hamsîn, 11. günde nev-rûz-ı sultânî olacağını belirtmiştir. Cevrî ise bu bilgiyi,

On birinde âzerüñ nev-rûz olur
Bir gün evvel âhir-i hamsîn olur

haliyle şiirleştirmiştir. Ayların takvim bilgisini içeren cetvellerdeki çizimlere bakıldığında bir sütunda gece ile gündüz uzunluklarının verildiği görülmektedir. Nitekim Nazm-ı Niyâz'daki pek çok beyit cetvellerdeki bilgilere dayanarak hangi günde kaç saat gündüz kaç saat gece yaşanacağı bilgisini vermektedir. Mart ayı cetvelinde ayın 11'inde gecenin 12, gündüzün 12 saat olacağı gösterilmektedir. Cevrî, çizelgedeki bu bilgiyi de beyit kalıbına dökmüştür. Aşağıda vereceğimiz bu beytin ikinci mısrası yine Rûz-nâmedeki “Ef'î ininden çıkar” notuna dayanmaktadır:

Rûz [u] şeb ol gün berâber olalar
Mâr [u] 'akreb yiryüzine geleler

Rûz-nâme'de aylar hakkında açıklamalar yapılırken eserin yazıldığı döneme ait tıbbi bilgiler de verilmiştir. Bunu Mart ayı bölümünde açıklama kısmında “...balgam makhûr ve kan bedende ziyâde olur. Fasd ve hacâmat ve tenkiye-i dimâğ... itmek iyüdür.” cümlelerinde okumaktayız. Nazm-ı Niyâz'da bu bilgiler şu biçimde şiire dönüştürülmüştür.

Geldik imdi işbu faşluñ hükmine
Hük-m-i demdür kııl ‘ilâcı kendüñe

Mu‘tedil şerbet içüp kıan aldura
Issiya girüp hacâmat itdüre

Ot yiyüp kıuşup dimâğun pâk iden
Kıurtulur dertden hekîme varmadan

Şeyh Vefâ, kitabında “Hangi ayda neler yenilmeli, neler yenilmemeli?” sorularına da yanıt vermeye çalışmıştır. Tahlilini verdiğimiz mart ayı bölümünde bu konu hakkında “Gıdâ bu ayda latîf etler ve nîm-birişte yumurdalar yimek a’lâdur. İhtirâz lazımdur sîrden, piyâzdan ve galîz etlerden.” demektedir. Derviş Cevrî yiyeceklerle ilgili bunun gibi bilgileri şu şekillerde nazmetmiştir:

Ter-mizâc olan ta‘âmdan it gıdâ
Tuzlu vü ekşilüden yirseñ haţâ

Zübdesinden al ta‘âm besle özi
Kalye vü şikâr eti oğlağ kıuzı

İhtirâz it key şaşın kırp acıdan
Issı vü kıurı galîz et tuzlıdan

Yukarıda Mart ayından örneklerle ortaya koymaya çalıştığımız şekilde Rûz-nâme’de açıklama bölümüne ya da cetvellerdeki günlerin yan tarafına yazılan, her ayın sıcaklık durumu, tıbbi tavsiyeleri, yenilecek ve yenilmeyecek yemek önerileri, hangi tarihte kaç saat gece, kaç saat gündüz yaşanacağı gibi bilgiler Nazm-ı Niyâz’da şiir kalıbına dökülmüştür.

Bu genel taslağın dışında Şeyh Vefâ’nın ve Cevrî Çelebi’nin eserlerinde dikkat çeken birkaç hususa daha değinmek yerinde olacaktır. Bunlardan biri şudur: Rûz-nâme’de ve onun manzum şerhi olan Nazm-ı Niyâz’da ay isimlerinin Türkçesinin verilmesi bu eserleri sözlük çalışmaları açısından önemli kılmaktadır. Aşağıda vereceğimiz beyitlerde geçen Türkçe ay isimlerinin, arkaik kelimelerin tespiti açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür:

Geldi imdi çünkü Temmüz ey ahî
Orta Yazdur Türkîsi añla sözi

Geldi gör Kânûn-ı Evvel ayını
Kara Kış Türkçe başar ayağını

Diñle gel Kânûn-ı Sānī ayını
Orta Kışdur bil Türkisini

Hem Yanar ayı dağı dirler buña
Halk arasında budur şöhret aña

Türkce dirler aña Kış Āhiri
Yüriye ağaclara arzuñ şuyı

Bu çalışmanın konusu olan mesnevinin, Rûz-nâme'nin manzum şerhi olduğuna delalet edecek biçimde bazı beyitlerde Cevrî, Şeyh Vefâ hazretlerine ya da Rûz-nâme'ye doğrudan atıfta bulunur. Aşağıdaki beyitlerde şair, yazdıklarının kaynağı olarak Şeyh Vefâ ve Rûz-nâme'yi göstermektedir:

Hâzret-i Şeyh gerçi yazmış cemreyi
Luţf-ı Haqla bildürem ol nükteyi

Vaqt-ı sevdâda yazar Rûz-nâmede
'Ārız olur hastelik dir ba'zıda

Cevrî'nin Nazm-ı Niyâz isimli eserini muhtevasına göre "melheme" türüne kısmen dâhil edebiliriz. Edebi bir tür olarak melhemeler, birtakım tabiat olaylarından hareketle gelecek hakkında tahmin yürütmeye dayalı anlatımlardır. Bu tür eserler yılın on iki ayı esas alınarak on iki bâb olarak tertip edilir. Ay isimlerinin verildiği bu bâbların başında ilgili olduğu ayın iklimsel ve tarımsal özellikleri, tabiat bilgileri, bu ayda nelerin yenilip nelerin yenilmeyeceği, yapılması uygun olanlar ve olmayanlar, gündüzlerin ve gecelerin süreleri hakkında bilgiler verilmektedir. Melhemelerde bâblardan sonra fasıllar gelmektedir. Fasıllarda güneş ve ay tutulması, güneş ve ay ağullanması, kuyruklu yıldız görünmesi, gökten yıldız düşmesi vb. yirmi beş farklı tabiat olayının meydana gelmesinin gelecekte hangi olayların gerçekleşeceğini habercisi olduğu anlatılmaktadır (Boyraz 2000: 52-53). Nazm-ı Niyâz'a baktığımızda melhemelerde olduğu gibi ay ismi taşıyan on iki bölüm olduğu, bu bölümlerde o ayın doğal, iklimsel ve tarımsal özelliklerinin anlatıldığı, nelerin yenilip nelerin yenilmemesinin tavsiye edildiği,

günlerin gece ve gündüz uzunluklarının verildiği görülmektedir. Mesnevimiz bu özelliği ile melheme türüyle uygunluk göstermektedir fakat muhtevaı bununla sınırlı olduğu için bazı tabiat olaylarından hareketle geleceğe dair kehanetler ileri sürme amacı güden melhemelerden ayrılmaktadır.

Giriş bölümünde İbrahim Cevrî'nin Melheme adlı bir mesnevisinden söz etmiştik. Muhteva bakımından kısmen de olsa melheme türüne dâhil edebileceğimiz 136 beyitten müteşekkil Nazm-ı Niyâz mesnevisinin 3672 beyitlik Melheme isimli mesnevinin muhtasar şekli olabileceği veya Cevrî'nin Nazm-ı Niyâz'ı yazdıktan sonra bununla iktifa etmeyip eserini genişleterek Melheme'ye dönüştürmüş olabileceği gibi düşünceler akla gelebilir. Fakat iki eseri incelediğimizde Melheme'nin yazılış tarihinin H. 1044, Nazm-ı Niyâz'ın ise bundan 14 sene sonra H. 1058 yılı olduğu için Melheme'nin, makale konumuz olan mesnevinin genişletilmiş şekli olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Melheme'de aylar hakkında bilgilerin verildiği beyitler ile Nazm-ı Niyâz'daki beyitler arasında sadece konu birliği bulunmaktadır. Bu tetkiklere binaen Nazm-ı Niyâz'ın müstakil bir eser olduğunu söyleyebiliriz. "Eylül" ayının hangi eserde nasıl verildiğinin mukayesesi için aşağıda iki eserin bu bölümünün ilk birkaç beyti verilmiştir.

<i>Nazm-ı Niyâz</i>	<i>Melheme</i>
Geldi Eylül ayı göründi hilâl Olur eyyâm-ı laṭîf hem i'tidâl	Ḳavl-i Süryāniyân olup ma'mûl Didiler nāmına bunuñ Eylül
Murād ne Eylül'den şerḥ it söziñ İbtidāsı Türkçe evvel güzîñ	Ḳavm-ı Yünāniyân u firḳa-ı Rûm Hem Setevrisle itdiler mersûm
Evveliyle evsaṭı hem āḫiri Dükenince ḥükm-i sevdâ her biri	Oldı Türkîde adı evvel güz Günleri 'addolınsa olur otuz
Vaḳt-ı sevdâda yazar Rûz-nāmede 'Ârız olur ḥastelik dir ba'zıda	Serd ü ḥuşk oldı bunda ṭab'-ı hevâ İ'tidâl üzredür yine ammâ (Boyraz 2000: 578)

Nazm-ı Niyâz mesnevisi ile ilgili incelememizde son değineceğimiz nokta eserin isminin ebced hesabı ile yazıldığı yılı vermesidir. ن + ظ + م + ن + ی + ا + ز harfleri 50+900+40+50+10+1+7 rakamların toplam olan 1058'i vermektedir. Dolaysıyla Nazm-ı Niyâz Hicri 1058, Miladi 1648-49 yılında kaleme alınmıştır.

SONUÇ

17. yüz Osmanlı sahası Türk edebiyatının önemli âlim şairlerinden biri olan İbrahim Cevrî Çelebi döneminin en çok eser kaleme alan sanatçılarından biridir. Mevlevî ve ünlü bir hattat olduğu, çok sayıda eser istinsah ettiği ve 1065 yılında vefat ettiği kaynakların üzerinde fikir birliği olduğu bilgilerdir. Bu bilgilere ek olarak onun hassas, kırılğan ve vesveseli bir fitrata sahip olduğunu belirtebiliriz. Ayrıca Cevrî Divanı'nda yer alan kısa bir Farsça mesneviyi incelediğimizde onun Mesnevî-i Şerîf'i yedinci defa istinsah ettiği, her defasında farklı bir yöntem kullandığı ve üst düzeydeki insanların takdirini kazandığı bilgisine ulaşmaktayız. Bu Farsça şiirde Cevrî, kendisine ait bir talik kırması yöntemi olduğu ve çok beğenildiği, yüz kitap ve risale çoğalttığı ve bu çoğaltıklarından pek çok fayda elde ettiği bilgilerini de vermektedir. Sahip olduğu kültürel birikimi pek çok esere dönüştüren Cevrî Çelebi'nin kaleme aldığı yapıtlardan biri Nazm-ı Niyâz isimli mesnevidir. Kaynaklarda İstanbul Üniversitesi'nde tek nüshası olduğu söylenen bu eserin Türkiye'de Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda da birer nüshası bulunmaktadır. Bu üç nüshanın mukayesesiyle tesis edilen metin bu çalışmanın sonunda yer almaktadır. Bu eser, konu itibarıyla Cevrî'nin diğer bir ürünü olan Melheme'yi ve divan edebiyatı edebi türlerinden biri olan "melheme"yi andırmaktadır. Kendine has özellikler taşıdığı için müstakil bir eser olan Nazm-ı Niyâz'ı, melhemelerin klasik tertibatında yer alan fasılları ihtiva etmediği için melheme türüne kısmen dâhil edebiliriz. 136 beyitlik kısa bir öğretici mesnevi olan Nazm-ı Niyâz için kaynaklar "Arabî ayların özellikleri hakkında bilgi vermektedir." demektedir. Kaynaklardaki bu bilginin, makalemizin "Eserin muhteva bakımından incelenmesi" bölümündeki tespitler doğrultusunda, "Şeyh Vefâ Mustafa bin Ahmed'in kaleme aldığı Rûz-nâme isimli coğrafik-astronomik eserinin manzum şerhidir." şeklinde tashih edilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız.

Metnin Kurulmasında Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar

Cevrî İbrahim Çelebi'nin Nazm-ı Niyâz isimli mesnevisinin metni oluşturulurken şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

1. Eser kaleme alınırken kullanılan aruz kalıbı metnin başına yazıldı.
2. Beyitlerdeki vezin bozuklukları tamir edilmeye çalışıldı. Gerekli yerlerde metin tamiri yapıldı, buralar köşeli ayraç ile [] gösterildi. düzeltilemeyenler dipnotlarla belirtildi.
3. Metinde zihaf yapılmış yerlere denk gelen uzun sesler asli şekilleriyle yazıldı.

5. Ömr, Hızr, vakt, yigirmi gibi kelimeler veznin oturması için ““ömür, Hızır, vakit, yigrmi” şeklinde yazıldı.

6. Müstensih hatası ile “Hızr”, “huşûs”, “dert”, “zabı”, “hoş” biçimleriyle yazılmış kelimeler asli imlaları olan “Hızr”, “huşûş”, “derd”, “zabı” ve “hoş” şekilleriyle metne alındı.

7. İzafet kesrelerinin harfle gösterildiği yerler düzeltilerek okundu. “sohbeti hûbân” değil, “sohbet-i hûbân” şeklinde yazıldı.

8. Her iki nüshada ortak yazıma sahip olan ama beytin anlamı düşünüldüğünde müstensih hatası olduğu kanısı veren kelimelerde nüshaya tabi olunmadı, bu durum dipnotlarla belirtildi.

METİN

Aḥkām-ı Hükemā-yı Manzūme-i Te’līf-i Cevrī Çelebī (rahmetu’llāhi ‘aleyh)*

Bi’smi’llāhi’r-rahmāni’r-rahīm

Fā ‘ilātün / Fā ‘ilātün / Fā ‘ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Ḥaḳḳa ḥamd olsun Resūl’e hem şalāt
Hem anuñ nūrından oldı kâ’ināt
2. Hem daḥı aşḥāb u āline du’ā
İdeler tā kim ola feyż-i Ḥudā

Der-aḥkām-ı mäh-ı Mart**

3. Geldi āzer ḥamduli’llāh ya’nī Mart
‘Āleme virdi Ḥudā tekrār ḥayāt
4. Çü ḥayāt-ile olur maḥlūk diri
Deprenür ḳalkar cemāduñ her biri
5. Açılur ol dem bahāruñ gülleri

* İÜ 98^a, İBB 18^b, D 202^a Başlık, besmele ve 1-7 beyitleri D’de bulunmamaktadır.

** Bu alt başlık İÜ’de bulunmamaktadır. D, Aḥkām-ı Mart başlığı ile başlıyor.

4^a Çü//maḥlūk:Bu//’ālem İBB

Şâdmân olur öter bülbülleri

6. Nağmeye başlar hezâr feryâd ider
Kıomaz insânun derûnında keder
7. Donadur Hâk yir yüzini ser-te-ser
Şâd olur rûy-ı zemîn kâlkâr şîşer
8. Dinle gel Mart ayınun aĥkâmını
Bil Hudâ'nun şun'ını ikrâmını
9. Yağdırur bārâni esdürür yili
Tomrıçuklanur dıraĥtânun güli
10. Pîrehen eyler şükûfesiñ Hudâ
Giydürür eşcâra yaprağdan kâbâ
11. Başlar olmağa çiçekler fâkihe
Gün-be-gün artar çıkar hep vâfire
12. Emr-i Hâkla mîveleri âfitâb
Oldurur hem reng virür mâhitâb
13. Âĥirü'l-berdi'l-'acûz dur daĥı gün
Dükenür kış âteşi kalkar o gün
14. On birinde âzerün nev-rüz olur
Bir gün evvel âĥir-i ĥamsîn gelür
15. Rüz [u] şeb ol gün berâber olalar
Mâr [u] 'akreb yiryüzine çıkalar
16. Çây ile tiryâkile iç kâhveyi
Şokmaya ef'î didiler kimseyi

7^a Hâk yir yüzini:yir yüzini Hâk İBB

8^{ab} İÜ ve İBB'de bulunmamaktadır.

11^b çıkar:yağar D

12^b hem reng virür:rengin virür hem İÜ, İBB

13^b Tükenür kelimesi İÜ'de eksik. kâlkâr:kaldır İBB

14^b gelür:olur İÜ, D

15^b çıkalar:geleler İÜ, D

16^b kimseyi:âdemi İBB

17. Geldük imdi işbu faşluñ hükmine
Hük-m-i demdür kııl ‘ilâcı kendüñe
18. Mu‘tedil şerbet içüp kıan alduran
İssiya girüp hacâmat itdüren
19. Ot yiyüp kıuşup dimâgun pâk iden
Kırtulur dertden hekîme varmadan
20. Ter-mizâc olan ta‘âmdañ it gıdâ
Tuzlu vü ekşilüdeñ yirseñ haḩâ
21. Hefte harfi yilde tağayyür olur
İbtidâsında gözet martuñ gelür
22. Nazm getürdüüm bunı Rüz-nâmeden
Hıfz âsân ola bu manzûmeden
23. Bilmeyen aḩvâlini Rüz-nâmenüñ
Şübhesini def* ider bu nazm anuñ
24. Her ḩuşuşuñ hükmini kııldum beyân
İstifâde eylesün pîr ü cüvân

Der aḩkâm-ı Nîsân*

25. Geldi Nîsân hem bahâruñ ortası
Rüz on üç oldu on bir gicesi
26. Âb-ı raḩmetdür yağan yağmur şuyı
Virür insâna ḩayât eyler kıavî

17^b Hük-m-i demdür:Hükmdurur İÜ

19^a yiyüp:içüp İÜ, İBB

20^b Tuzlu ve ekşilüden:Tuzlu ekşilerdeñ D:Tuzlulardan ekşilerden İBB

21^a tağayyür:ber-tağyür İBB

22^b Hıfz:Hıfza İBB

23^b bu nazm:nazmum İBB

24b pîr ü cüvân İÜ’de yok. İstifâde:Müstefide İBB

* Aḩkâm-ı Nîsân D, Der-ḩaḩk-ı mâḩ-ı Nîsân İBB

26a raḩmetdür:raḩmetden İÜ

27. Hem şadefler bekleşür ağzın açar
Dürr olur kırnında ol âbı içer
28. Ol ki ef'îdür içer artuğ nâ-çâr
O şudan ağzında olur zehr-i mâr
29. Yağmura bir lahza baş açan kişi
Didiler kim görmeye ağrı başı
30. Gel bu faşluñ hükmini bildür bize
Bundañ evvel hükmini didüm size
31. Zübdesinden al ta'âm besle özi
Kalye vü şikâr eti oğlağ kuzu
32. İhtirâz it key şaşın turp acıdan
Issı vü kıru ğalîz et tuzlıdan
33. Yirmi¹⁸ beşden şoñra beyz aħmer ola
Toħm-ı bostân 'id-ı küffârdur gele
34. Yirmi üçinde ola rüz-ı Hızır
Kışdan âzâd oluban itdük huzûr

Der aħkâm-ı mâh-ı Mayıs*

35. Geldi â yâr Mayıs âħir-i bahâr
Leyl ondur daħı on dördtür nehâr
36. Bu maħalde yağa ol âb-ı tuħûr
İder andan nice ni'metler zuħûr

27a bekleşür:bekleşüp İÜ

28a ef'î İÜ'de yok.

28b olur:eyler İBB

30ab bu ve evvel İÜ'de yok.

33a Yirmi beşden sonra:Hem bu ay içinde İBB

18 Metinde "yigirmi" şeklinde yazılan kelime vezin gereği "yirmi" olarak okundu. Anlaşılan o ki yazar fonetiği esas alarak şiirini yazmıştır. Bu durum dil çalışmaları açısından önemli bir husus gibi görünmektedir.

34^b itdük:idüñ İÜ, oluban itdük:olup idüñ İBB

* Aħkâm-ı Mayıs D, Der-ħağğ-ı mâh-ı Mayıs İBB

35^b daħı on dördtür:hem on dört İBB

37. Bal yapar aru çörekler gün gibi
Yağlar andan hâşıl olur misk gibi
38. Cümleye taḫsīm ider Ḥallāk anı
Giderür ḳaḫtı olur ‘ālem ḡanī
39. Hem şular şāfī olur çaylar aḳar
Yirmi ikinci günü Ülker toḡar
40. İşbu faşluñ ḥükmini bildür bilem
Bundan evvel didim [ü] yazdı ḳalem
41. Ter-mizāc olan ta‘āmdan it ḡidā
İt tenāvül gelmeye andan ḫaḫā
42. Hem seḫer vāktinde iç şovuk şuyı
Tendürüst eyler mizāc olur ḳavī
43. İy naşīḫat tutarısa bıkır ‘ömür
Şoḫbet-i ḫübān ile artar ‘ömür
44. Ratb [u] yābısdan gerekdür iḫtirāz
Vefret üzre vāktidür yemek kirāz

Der aḫkām-ı māh-ı Ḥazīrān*

45. Çün Ḥazīrān oldu geldi yay
Issı günlerle gelür geḫer bu ay
46. Ḥük-m-i şafrādur bu faşluñ evveli
Öyledür hem ortasıyla āḫiri
47. Cem‘ olan şafrā gelüp hep depreşür
Sıtmaya döner şoñı ādem üşür

37^{ab} İBB’de mısralar yer deḡiştirmiştir.

40^b Vezin kusurlu.

* Ahkām-ı Ḥazīrān D, Der-ḫaḫ-ı māh-ı Ḥazīrān İBB

45^a Vezin kusurlu.

46^a şafrādur:sevdādur D

48. Kıl 'ilâcı eyle ebdânı kavî
Def' ider limon ile korusu şuyı
49. Tâze balık oğlağ etin it gıdâ
Mîvelerden âbdâr itmez haşâ
50. Kaz u ördek etleri şıklet virür
Hâzm[1] gücdür ihtiyârı kuşdurur
51. Keklik ü dürrâc u bıldırcın eti
Gâyet iyü ekşili piliç daği
52. H̄âr-ı yâbisden gerekdür ihtirâz
Kokmayasun misk ü 'anber bile az
53. On üçinde şeb toğuzdur ey hümâm
Sâ'at-ı rûz on beşe vara temâm
54. Āfitâb taḥvîl ide andan bu kez
Eksile rûz arta şeb dirler biraz

Der aḥkâm-ı mâh-ı Temmûz*

55. Geldi imdi çünki Temmûz ey aḥî
Orta yazdur Türkîsi aḥla sözi
56. Vaḳt-ı şafrâdur olur kuvvet za'îf
Anuñ 'ilâcı gıdâ gerek laṭîf
57. Oğlağ eti ekşilü piyâz yinür
Kaṭ' ider şafrâyı hem kuvvet virür
58. İhtirâz it yâbis olan ıssıdan

48^a eyle:eyleñ İBB

51^b iyü:iydür İBB

52^a H̄âr-ı yâbis:H̄âr u yâbis İBB

* Aḥkâm-ı Temmûz D, Der-ḥaḳḳ-ı mâh-ı Temmûz İBB

56^a şafrâdur:şafırâda İÜ, D

56^b gıdâ gerek: gerek gıdâ-yı D

57^b şafrâyı:sevdâyı D

58^a yâbis İÜ ve D'de yok. Bu durum İÜ ve D nüshalarının istinsah menşelerinin aynı olduğuna işaret etmektedir.

Yimeyesün hām iken hem mīveden

59. On üçinde sā‘at-ı şeb on olur
Gicesi on rüz on dörde varur
60. Yirmi toktuzdan bu ayı yazdılar
Didiler kim muhtelif yiller eser
61. Yidi gündür her bir ayda naḥs olan
On beşidür pes anuñ evvel gelen
62. On üç[i] on altısı yigirmi biri
Yigirmiden şoñra dördi [vü] beşi
63. Naḥs olan eyyāmdur ey püser
Berr ü baḥre eyleme ol gün sefer

Der aḥkām-ı māh-ı Ağustūs*

64. Geldi sūz-āb ayına diñle gör e
Yaz olur aḥī Ağustūsdur gire
65. Gicesi gāyet laḥf eyyām-ı hār
Ḥāşılı ol gün lāzım şuya qar
66. Azalur ğayrı şular her yerde bil
Hem taşar artar Mışır’da baḥr-ı Nīl
67. Ümm-i dünyādur Mışır altun biter
Ḳamışı sükkur olur ‘ālem iḇer
68. Bu ayuñ sā‘ati on dördinci gün
On bir olur gice on üçi de gün

59^a on:rüz D, İBB

59^b on rüz:uzun İÜ

61^b beşidür:üçidür İBB

62^a üç[i]:beşi vü İBB

63^{ab} D’de bulunmamaktadır.

63^a Vezin kusurlu. eyyāmdur:eyyāmda İÜ

* Aḥkām-ı Ağustūs D, Der-ḥaḳḳ-ı māh-ı āb İBB

64^b aḥī İÜ’de yok.

68^b On bir olur gice on üçi de gün:Gice on bir olur hem on üçde gün İÜ, D

69. Hük-m-i şafrâdur laîf olsun gîdâ
Ter-mizâc bârid ta‘âm itmez haṭâ
70. Yiyesün yogurd ola hâliş leben
Ḳaṭ‘ ider şafrâyı zevḳ ider beden
71. Hażm olur nârdeng ile yirsen ta‘âm
Eydür ekşili ḳabaḳ daḫı müdâm
72. Hem zükâm için reyâḫîn ḳoḳlamak
Nef‘i bî-ḫadd açılır hem dil damaḳ
73. Sehl için hem riyâzet eylemek
Ol muzırdur anı terk itmek gerek

Der aḫkâm-ı mâh-ı Eylûl*

74. Geldi Eylûl ayı göründi hilâl
Olur eyyâm-ı laîf hem i‘tidâl
75. Nedür Eylûlden murâd şerḫ it söziñ
İbtidâsı Türkçe evvel güzün
76. Evveliyle evsaṭı hem âhiri
Dükenince hük-m-i sevdâ her biri
77. Vaḳt-ı sevdâda yazar Rûz-nâmede
‘Ârız olur ḫastelik dir ba‘zıda
78. Ayuñ on dördinci gün leyl ü nehâr
On ikişer sâ‘at olur âşikâr
79. Ol vaḳitde âfitâb taḫvîl ider
Eksilür rûz şeb biraz artar gider

73^a Sehl için hem:Müşilât için İBB

* Ahkâm-ı Eylûl D

75^a Nedür Eylûlden murâd şerḫ it söziñ:Murâd ne Eylûlden şerḫ it söziñ İÜ, D

75^b Türkçe:Türkîce İÜ, İBB

78^a gün İBB’de yok.

80. Faşd idüp şerbet içenler def' ider
Hem derünün pāk ider sevdā gider
81. İşbu faşluñ hükmine lāzım gıdā
Kıvrıcıq koyun eti itmez haṭā
82. Tatlu yimek hem teferrüc eylemek
'Aş u 'işret şu kenārında gerek
83. Gāv etinden kiçiden idüñ hāzer
Çok oturmañ ıssıda idüñ hāzer

Der ahkām-ı Teşrîn-i Evvel*

84. Geldüñ ise Teşrîn-Evvel ayına
Orta güzüñ hükmine girdüñ yine
85. Ol vaqit issiyirek yiller eser
Bir harāredür başar 'ālem şusar
86. Bu riyāhile olur deryā kavī
Cüş ider hem oynadur zevraqları
87. Añla on dördinci gün sā'at olur
Leyl on üç hem nehār on bir qalur
88. Rūz-ı Kāsım yirmi altıncı günü
Ehl-i hesāb zabṭ ider elbet bunı
89. Faşl-ı sevdāda laṭif ola ṭa'ām
Hikmet ehli böyle dirler ey hümām
90. Tāze etlerden gerek kırma kebāb
Hem lisān-ı □evr ola aña şarāb

80^a Faşd:Kaşd İÜ, D

81^b Kıvrıcıq:Kuzucık İÜ

* Ahkām-ı Teşrîn-i Evvel D, Der-ḥakk-ı Teşrîn-i Evvel İBB

84^a Vezin kusurlu.

85^a vaqit issiyirek:vaqitde issirek İBB

85^b başar İÜ'de yok.

87^a Añla İBB'de yok.

91. Mîvelerden ekşi ile tatlu nâr
Her ne deñlü yinürise vechi var
92. Bu maħalde hem cimā' iden kişi
Çaygudan āzād olur biter işi
93. Hem riyāzetden gerekdür ihtirāz
Çok oturma ıssıda illā ki az

Der aħkām-ı Teşrîn-i ßānî

94. Geldi söz Teşrîn-i ßānî ayına
Hem odur āħir güzün vakti yine
95. Ol vakit nev'an şovucaklar çıkar
Mu'tedil olur hevā bārān yağar
96. Artırur o dem nehār ü çayları
Nergis açar tğları vü bğları
97. Hem buħürmeryem de boyların dürer
Āh idüp yirden çıkar boynın bükür
98. Hükmi sevdānuñ bu ay olur temām
Bî-ta'ām gerek muzırrdan ihtimām
99. İç seħer vaktinde ılıcağ şuyı
Tendürüst eyler mizāc olur kavî
100. Tatlu kavun Lapseki karpuzını
Yiyen ādem def^ç ider sevdāsını
101. Hem daħı kırma kebāb olsun ğidā
Sükkerî helvā daħı itmez haťa

91^a Mîvelerden ekşi ile tatlu:Mîveler tatlu ile ekşi D

91^b yinürise:yinülürse D

* Aħkām-ı Teşrîn-i ßānî D, Der-ħakķ-ı Teşrîn-i ßānî İBB

97^a buħürmeryem de boyların:buħürmeryem boynların D

97^b bükür:bürer D

99^b olur kavî:eyler kavî D

102. Hem h zer it  ok cim 'ı itmeden
Nevm arasında  ovuk  u i meden
103. Ayu  on d rdinci g n s 'at olur
Leyl on d rt hem neh r  on  alur

Der a k m-ı K n n-ı Evvel*

104. Geldi g r K n n-ı Evvel ayını
Kara Kış T rk e ba ar ayağını
105. On ikinci g n girer hem erba'ın
Vahtid r  ovuklaru  dir ' lim n
106. Zemher rd r ol ma all ey s z bilen
Kıl ted rik a  g zin kışdur gelen
107. Ol arada emr-i H kla g n d ner
Gice on be  g n  okuzaya dek iner
108. Artar eyy m eksil r hem gicede
G nde bir s 'at uzar kırkınıcıda
109. Balgamu  h kmi ider bu ay zuh r
Anu  'il ci  diyem gits n f t r
110. S kker   erbetler i  ıssı m d m
Balgamı def' ider ol dağı z k m
111. Hem keb bla ekl eyle  a ını
Nef'i  okdur y n  oyunu  ba ını
112. İhtir z it ol vahtit  an almadan
Hem dağı nev'an hac mat itmeden

103^a d rdinci: çinci İBB

* A k m-ı k n n-ı evvel D

105^b ' lim n:' rif n İ , İBB

106^a ma all: eb İ , D

108^b kırkınıcıda:kırk gicede D

113. Balık eti hem piyâz bârid ta‘âm
Âdeme virir zarar aňla kelâm

Der aĥkâm-ı Kânûn-ı ßânî*

114. Diňle gel Kânûn-ı ßânî ayını
Orta Qıřdur aňla bil Türkisini

115. Hem Yanar ayı dađı dirler buňa
Halk arasında budur řöhret aňa

116. Sâ‘at-ı leyl ü nehâr onıncı gün
Gicesi on dört olur gündüzi on

117. Bilmek isterseň eger taĥvîl-i sâl
İbtidâşın Yanaruň zabtıňa al

118. Yirmi birinci gün[i] ĥamsîn girür
Ol vaĥitde qar yağar durmaz erür

119. Faşl-ı balğamdur bu ay idüň ‘ilâc
Yâsemen yađın sürüň açar mizâc

120. Hem taĥbî‘atı yumuřar ĥoř olur
Dağı balğam ke□retinden kırtulur

121. İřbu vaĥtiň ĥükmine lâzım ğıda
Yiye semüz etleri itmez ĥaĥâ

122. Açla ıssı řu içüp cimâ‘ iden
Râĥat olur ĥazız ider andan beden

123. Balık etiyle yođurt bârid ta‘âm
Artırur derdüňi yirseň ve’s-selâm

124. İĥtirâz it ol vaĥit kıan almadan

* Aĥkâm-ı Kânûn-ı ßânî D, Der-aĥkâm-ı mâh-ı Kânûn-ı ßânî İBB

114^b aňla İÜ ve D’de yok.

120^a taĥbî‘atı yumuşar:beden yumşar taĥbî‘at İBB

121^b Yiye semüz etleri:İy semüz etler yiyen İBB

124^{ab} İBB’de mısralar yer değiştirmiş.

Hem dağı nev'an hacāmat itmeden

125. Pes eger ğaflet olunurısa sāl
İbtidā sende olur tağyīr-i sāl
126. Biñ toqısan altı tārīh hicretī
Sāl on birde idi itme ğafleti

Der aḥkām-ı māh-ı şubāt*

127. Geldi gör māh-ı Şubāt āḥir şitā
Yedisinde cemre düşer fı'l-hevā
128. Türkçe dirler aña kış āḥırını
Yüriye ağaçlara arzuñ şuyı
129. Hem toquzıncı gün[i] sāt olur
Leyl on üç gündüzi on bir qalır
130. Hem on dördinci gün laqlaql öter
Cemre-i □ānī o gün şuya düşer
131. Yigrimi birinde □āli□ cemresi
Ḥāke düşer hep dökünür cümlesi
132. Ḥāzret-i Şeyḥ gerçi yazmış cemreyi
Luṭf-ı Ḥāqla bildürem ol nükteyi
133. Göge āba ḥāke gün te' □īr ider
Ağusın alır biraz serdlik gider

126^a altı:dörtde İÜ, D

126^a Vezin kusurlu. "tārīh-i hicretī" şeklindeki ibare, vezin gereği tamlama yapılmaksızın okundu. on birde:toquzda İÜ, D

* Aḥkām-ı Şubāt D, Der-ḥāḳḳ-ı māh-ı Şubāt İBB

128^a Türkçe:Türkçe İBB

130^a Vezin kusurlu.

130^b o gün şuya:ḥāke İÜ

131^a Tüm mısra İÜ'de yok.

133^a āba İÜ'de yok.

134. Hem piristü âhirü'l-berdü'l-'acüz
Yirmi altıda zuhûr ider henüz
135. Bilmek istersen eger Rûz-nâmeyi
Oқыyup hıfz eyle bu manzûmeyi
136. Gel yiter Cevrî sözün itme dırâz
Tesmiye eyle buña Nazm-ı Niyâz

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Yasemin (2000), *Melhame-i Cevri (Tanıtımı-Transkripsiyonlu Metni-Konu Tasnifi-Sözlük)*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- ATASOY, Faysal Okan (2010), "'Şeyh Vefa ve Yedi Yılduzun Ahkâmı' Adlı Risâlesi", *Turkish Studies*, Volume 5/1 Winter, s. 154-177.
- AYAN, Hüseyin (1981), *Cevri Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- BOYRAZ, Şeref (2000), *Türk Halkbiliminin Yazılı Kaynakları Olarak Melhemeler*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1997), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Fâik Reşâd (1311), *Eslâf*, Âlem Matbaası, İstanbul.
- GENÇ, İlhan (2000), *Esrâr Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Habîb (1306), *Hat ve Hattâtân*, Matbaa-ı Ebuzyyâ, İstanbul.
- HİDAYETOĞLU, Selahaddin (1986), *Cevri'nin Aynü'l-fuyûz Adlı Eserinin Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- SÜMBÜLLÜ, Y. Ziya (2008), "Halk Meteorolojisi Ekseninde Bir Melheme Örneği", *Turkish Studies*, Volume 3/7 Fall, s. 782-811.
- Şeyh Vefâ (yz), *Rûz-nâme*, Michigan Üniversitesi Kütüphanesi No: Isl. Ms. 871.
- Tahirü'l-Mevlevi (hızl) (1899), *Hilye-i Çihâr-yâr-ı Güzîn*, Karabet Matbaası.

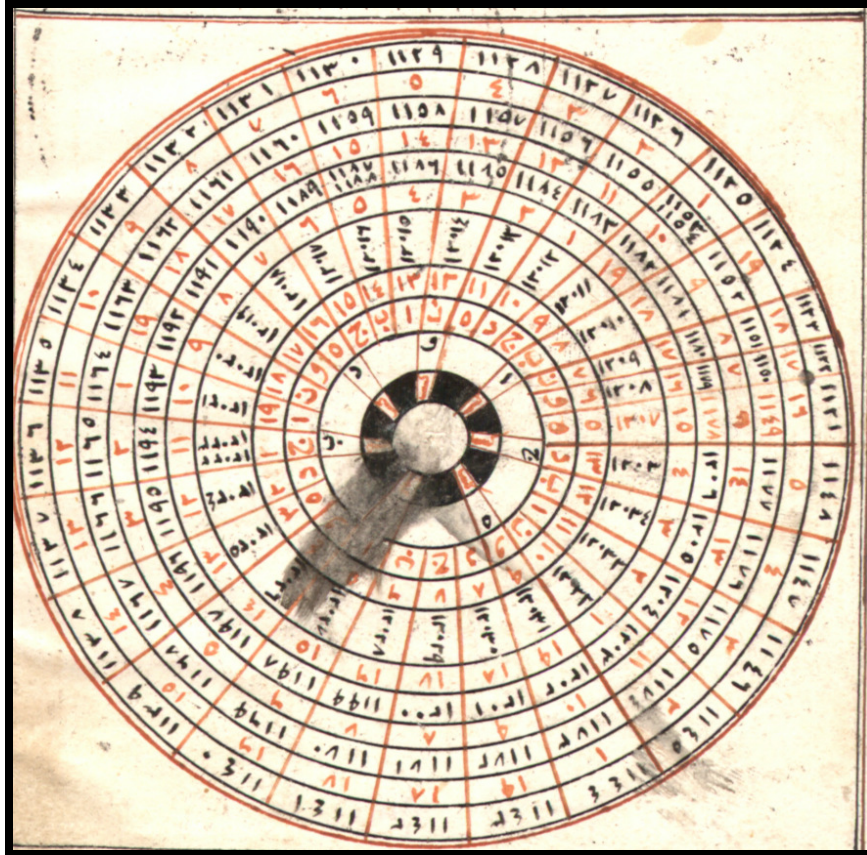
134^a âhirü'l:ibtidâ İÜ, İBB

134^b altıda zuhûr ider:altısında zuhûrdur İBB

136^a yiter Cevrî:Cevrî yiter D

CETVELLER

Cetvel 1

Cetvel 2

Circular diagram Cetvel 2, featuring a grid of numbers and text in Ottoman Turkish script. The diagram is divided into concentric rings and radial segments. The outermost ring contains numbers from 1 to 30. The inner rings contain text, including the word "ایلول" (Aylul) and other names. The numbers are arranged in a specific pattern, likely representing a calendar or a table of contents.

Cetvel 3

Circular diagram Cetvel 3, featuring a grid of numbers and text in Ottoman Turkish script. The diagram is divided into concentric rings and radial segments. The outermost ring contains numbers from 1 to 30. The inner rings contain text, including the word "ایلول" (Aylul) and other names. The numbers are arranged in a specific pattern, likely representing a calendar or a table of contents.

